

Stina Tegnhed

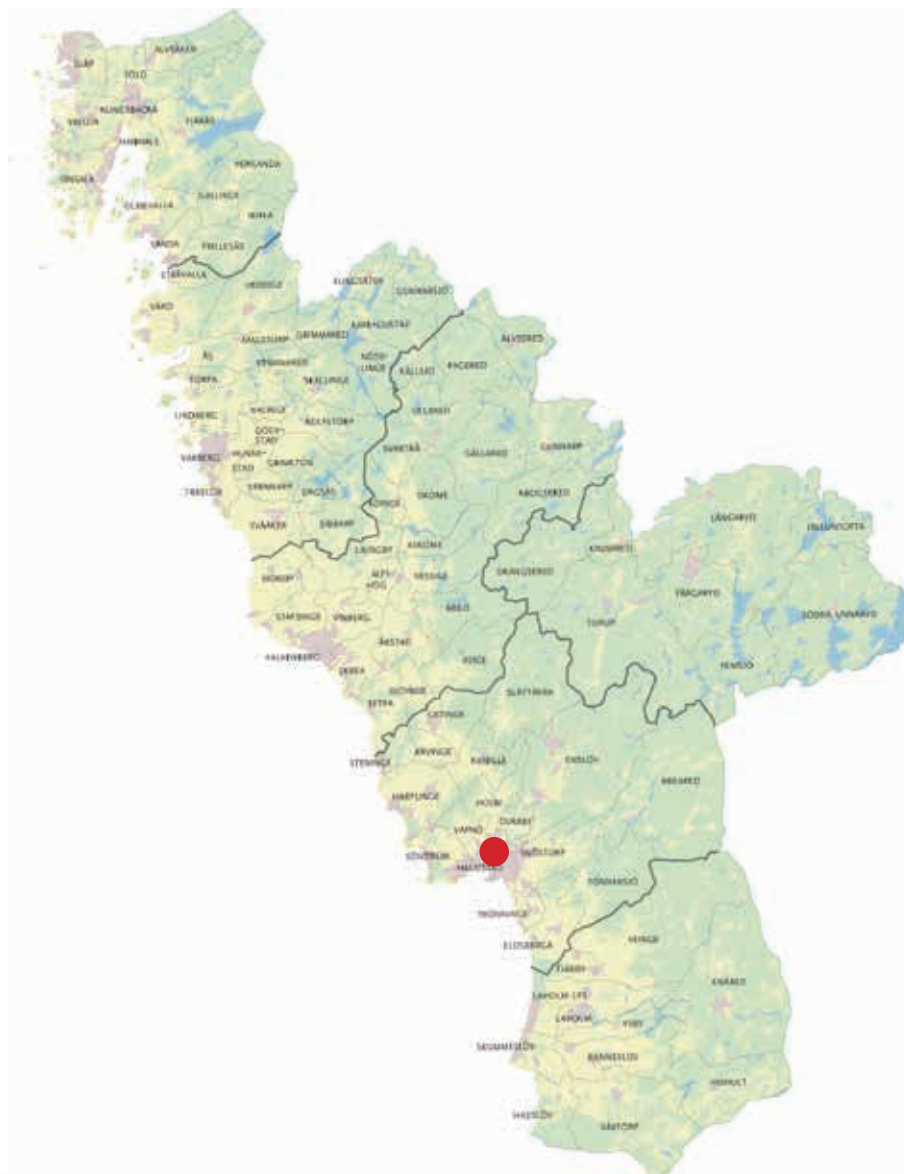
Förundersökning av stensättning och slagfält vid Fyllebro

Halland, Snöstorps socken, Fyllinge 20:393, Snöstorp RAÄ 114

ARKEOLOGISK FÖRUNDERÖKNING 2016

KULTURMILJÖ
HALLAND

Hallands Länsmuseum, Kulturmiljö Halland
 Uppdragsverksamheten, Halmstad 2016.
 Arkeologisk förundersökning 2016.
 Framsida: Bo Knarrström metalledetektarar i schakt 1. Mot NV
 Fotonr: 2016-9-5 Fotograf: Stina Tegnhed
 Layout: A. Andersson.
 Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet.
 Ärende nr ms2006/02316.

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	6
Slaget vid Fyllebro	6
Syfte och frågeställningar	6
Metod	9
Topografi och fornlämningsmiljö	9
Undersökningsplanens måluppfyllelse	11
Resultat	11
Schakt 1	11
Schakt 2	13
Schakt 3	15
Schakt 4	15
Fynd	16
Tolkningsförslag	17
Platsens kunskapspotential	18
Åtgärdsförslag	19
Tekniska och administrativa uppgifter	20
Referenser	21
 BILAGOR	 22
Bilaga 1 Vedartsanalys Thomas Bartholin	23
Bilaga 2 ¹⁴ C-analys Beta Analytic	25

Figur 1. Förundersökningsområdet med närliggande fornlämningar. Skala 1:10 000.

SAMMANFATTNING

Med anledning av att Halmstad kommun planerar försäljning av tomt för byggnation inom fastigheten Fyllinge 20:393 har Kulturmiljö Halland utfört en arkeologisk förundersökning den 23 och 24 mars 2016.

Förundersökningen hade två inriktningar. Den första var att undersöka om boplaten Snöstorps RAÄ 84 har sin utbredning i förundersökningsområdet och den andra var att finna och säkra spår efter striderna mellan den svenska och danska hären vilka drabbade samman på platsen om morgonen den 17 augusti 1676.

Det aktuella undersökningsområdet visade sig innehålla spår efter slaget vid Fyllebro, då den svenska och danska armén drabbade samman på den södra sidan av Fylleån strax söder om Halmstad. De föremål som påträffats vid förundersökningen utgörs av artefakter som pistolkulor, vilka ej uppvisar spår att ha avlossats utan har tappats, och föremål som kan kopplas till kavalleriet som del av hästsko och del till stigbygel. Förekomsten av dessa föremål visar att området kanske ej var själva centrum där artilleritrupporna stod uppställda utan att området istället rymde kavalleriet vid själva sammandrabbningen.

Förutom resterna efter slaget rymmer förundersökningsområdet även en stensättning. Denna ligger placerad invid den norra spetsen av en flack höjdrygg som sträcker sig i nordväst-sydöstlig riktning och där flertalet gravhögar från bronsåldern en gång varit belägna. Stensättningen utgör troligen resterna efter en stensatt botten i en grav och det som återstår utgörs av ett skikt med fint lagd sten i varierande storlek, från cirka 0,07-0,3 meter i längd. Ett mycket litet fnyk träkol av al insamlades i stensättningens sydöstra del och daterades genom ¹⁴C-analys till senneolitikum år 2115-2100 och 2035-1975 f.Kr.

Kulturmiljö Halland förordar att de två fornlämningarna, en slagfältslämning efter Slaget vid Fyllebro 1676 samt stensättning underkastas en arkeologisk slutundersökning vid en framtida exploatering av området. Kulturmiljö Halland förordar att matjorden i undersökningsområdet söks av med metalldetektor för att kunna dokumentera lämningar efter slaget vid Fyllebro. Vidare föreslås att slagfältslämning Snöstorp RAÄ 114 får en större utbredning i FMIS som bevakningsområde än vad som idag är fallet.

Vid förundersökningen konstaterades att boplatslämningen Snöstorp RAÄ 84 inte breder ut sig inom förundersökningsområdet. Inom området påträffades endast en hård som daterades till övergången yngsta bronsålder och förromersk järnålder. Tillsammans med en framdetekterad bronsdroppe som påträffades i matjorden utgör den de enda spåren som kan kopplas till förhistorisk boplaten i området. Dessa får anses för ringa i antal för att kunna utgöra belägg för att boplatensområdet har sin utbredning inom det aktuella förundersökningsområdet.

BAKGRUND

Halmstads kommun planerar försäljning av tomt för byggnation inom fastigheten Fyllinge 20:393. Markavsnittet på drygt 8 000 m² är beläget i åkermark i en svag nordvästsluttning ner mot Fyllån, ungefär 5 km söder om Halmstad centrum. Strax sydost om det nu aktuella exploateringsområdet har man tidigare iakttagit ett flertal härdar, vilka resulterat i boplatslämningen Snöstorp RAÄ 84 i fornminnesregistret. Hur många och dess exakta lokalisering är inte känt då det aldrig skedde någon arkeologisk undersökning. Förekomsten är istället baserad på den tidigare ägaren till Olofstorps gård som gjorde iakttagelserna när kommunen anlade en infartsväg till bostadsområdet vid Fyllinge. Senhösten 2011 genomförde Kulturmiljö Halland en förundersökning inför planerad byggnation av en livsmedelsbutik söder om Fyllingevägen. Vid denna förundersökning påträffades ej några spår efter boplatslämningar, däremot påträffades spår som kopplades till Slaget vid Fyllebro, Snöstorp RAÄ 114 (Tegnhed 2011). Detta resulterade i en arkeologisk undersökning i mars 2012 varvid spår efter slaget i form av granatsplitter och kulor säkrades (Tegnhed 2012).

Vid en arkeologisk utredning 2014 inför planerad byggnation inom fastigheten Fyllinge 20:393, cirka 150 meter sydost om undersökningsområdet 2012 påträffades förhistoriska lämningar av boplatsskikt, såsom stolphål, gropar, en härd, en ränna samt fynd av bränd och obränd bearbetad flinta, påträffades (Snöstorp RAÄ 117). Vid undersökningen hittades också en blykula som sannolikt härrör från slaget vid Fyllebro 1676 (Nilsson 2014).

Slaget vid Fyllebro

Det nu aktuella förundersökningsområdet är beläget inom ett område där slaget vid Fyllebro utspelade sig 1676. Slaget, som är ett av de större mellan danskar och svenskar, ägde rum om morgonen den 17 augusti 1676. Uppgifter om härarnas storlek varierar något, men torde enligt historikern Eric Stade vara ungefär mellan 3500-4000 personer i den danska och ungefär 6000 i den svenska. Svenskarna besegrade den danska hären och de fruktansvärda förlusterna på de bägge sidorna beräknas vara 1500 döda danskar och ungefär 200 svenskar (Stade 2005:97ff).

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Förundersökningen hade två inriktningar. Den första var att undersöka om boplatsskiktet Snöstorps RAÄ 84 har sin utbredning i området aktuellt för exploatering. Syftet i denna inriktning var att fastställa och beskriva berörd del av boplatslämningens karaktär, tidsställning, utbredning, omfattning, sammansättning och komplexitet med hjälp av ett vetenskapligt arbetssätt. Området som år 2011 förundersöktes inför livsmedelsbutiken på södra sidan om Fyllingevägen uppvisade en blöt siltig

undergrund och i förundersökningsschakten syntes inga spår efter boplatslämningar. Höjden över havet var där cirka 15 meter. Aktuellt förundersökningsområde är beläget ytterligare några meter lägre i terrängen men bedöms genom den ökade närheten till Fylleån kunna hysa mesolitiska lämningar, något som det finns flera sydhalländska exempel på (ex Anberg 1996). Ungefär en kilometer uppströms Fylleån finns Snöstorp 51:1-2, en stenåldersboplatz som utgörs av två delar. Inom ett 90x60 meter stort område har amatörarkeologen Edvin Gustavsson insamlat 18 kg flinta bestående av redskap såsom skiv- och kärnyxor, tvärpilar, mikroliter, diverse skrapor och kärnor samt avslag mm. Även två Limhamnsyxor finns bland fynden. Fornlämningen har delvis undersökts, 1964 grävdes fyra meterrutor varvid olika fyndförande lager noterades ner på drygt en meters djup. Bland fynden märks tvärpilar, skrapor, spån, mikrospån och diverse avfall. Vid två arkeologiska utredningar som genomfördes år 1999 och 2001 i anslutning till Snöstorp RAÄ 51, kunde fornlämningens begränsning fastställas och läget för en äldre torplämning beläggas. Förutom enstaka slagna flintor påträffades inga andra fornlämningsindikationer inom utredningsområdet. Däremot noterade Anberg att en intressant geologisk lagerföljd kunde dokumenteras, vilken visade att delar av området hade överlagrats under den postglaciala transgressionen, d.v.s. omkring för 8 000 år sedan och att välbevarade tidigpostglaciala markytor kan finnas på stort djup, vilka kan innehålla boplatz- och aktivitetsytor av mycket stort vetenskapligt värde (Anberg 1999 och 2001).

Den andra inriktningen var att finna och säkra spår efter striderna på det tidigare slagfältet.

Daniel Borgman, historiker och numera Utvecklare Kulturarv vid Region Halland utarbetade för ett antal år sedan en informationsskylt om slaget som står placerad invid Fyllingevägen. Informationsskylten visar även en karta som enligt Borgman är en syntes av flera olika källor, bland annat Erik Dahlbergs samtida skisser och den berömda bataljmålningen över slaget. Borgman studerade hur många soldater som ingick i respektive enhet och mätte ut på en karta hur stora de skulle bli i verkligheten med reglementsenliga avstånd och luckor. Han tog även i beaktande och analyserade Duncans manövrer ur ett lineartaktiskt perspektiv (Borgman, e-post 2015-04-14). Ser man till Borgmans karta är förundersökningsområdet beläget på skiljelinjen mellan de danska och svenska trupperna, då platsen sammanfaller med placeringen för den danska Münchhausens Ryttarregemente med 2 skvadroner (nr 20) och svenska sidans Livregemente, 3 skvadroner (nr 3). Enligt denna sammanställning befinner sig förundersökningsområdet i slagfältets centrum (Se figur 2).

Frågeställningarna i förundersökningen centrerades kring att utröna platsens användning vid slagtillfället. Vilka spår finns det efter slaget? Kan dessa spår bidra till att belysa platsens användning? En metalldetektering av undersökningsom-

Figur 2. Slagfältstrupperna vid Slaget vid Fyllebro (enligt Borgman) Skala 1:5 000.

rådet innebär ett unikt tillfälle att studera och dokumentera lämningarna efter en händelse som i de tidsperspektiv arkeologin vanligen hanterar, inte är så lång, några morgontimmar, men som lämnar sådana avtryck i historien. Det är även spår av en tid då Halland var i ett mycket känsligt läge som orolig och utsatt gränstrakt och som arkeologiskt inte ges många tillfällen att studera.

METOD

Metoden som användes vid förundersökningen var att en 20 tons bandgående grävmaskin drog sökschakt i förundersökningsområdets längdriktning, d.v.s. NNV-SSO riktning med dubbel skopbredd i vilka matjorden skiktvis avlägsnades. Inledningsvis avlägsnades grässvålen i förundersökningsschakten varefter schakten metalldetekterades med en metalldetektor av modellen MineLab Explorer SE och pinpointer Garrett Pro. Metalldetekteringen utfördes av slagfältsexpert Bo Knarrström, BWK Consulting. Fynd som påträffats mättes in med hjälp av GPS. Därefter avlägsnade grävmaskinen ytterligare ett skikt matjord i förundersökningsschakten så att matjordshorisonen 0,1-0,2 meter närmast alven frilades och kunde metalldetekteras ytterligare en omgång. Denna metod användes i de två västligaste förundersökningsschakten, samt i den norra halvan av de två övriga förundersökningsschakten, där metallföremål påträffats under den första metalldetekteringsomgången. Ytterligare fynd mättes in och därefter genomförde grävmaskinen avbaning ner genom matjorden och frilade alven. I två av schakten grävdes djupschakt ner till mellan 2-3 meters djup under alvnivån för att undersöka om det fanns överlagringar av anläggningar från äldre perioder då höjden på området, ungefär 9-11 meter över havet sammanfaller med transgressionsgränsen. Men inget framkom som tydde på att sådana överlagringar fanns inom förundersökningsområdet. Anläggningar, insamlade prover och fynd mättes in med GPS. De framdetekterade metallfynden togs hand om för fyndhantering och avrapportering.

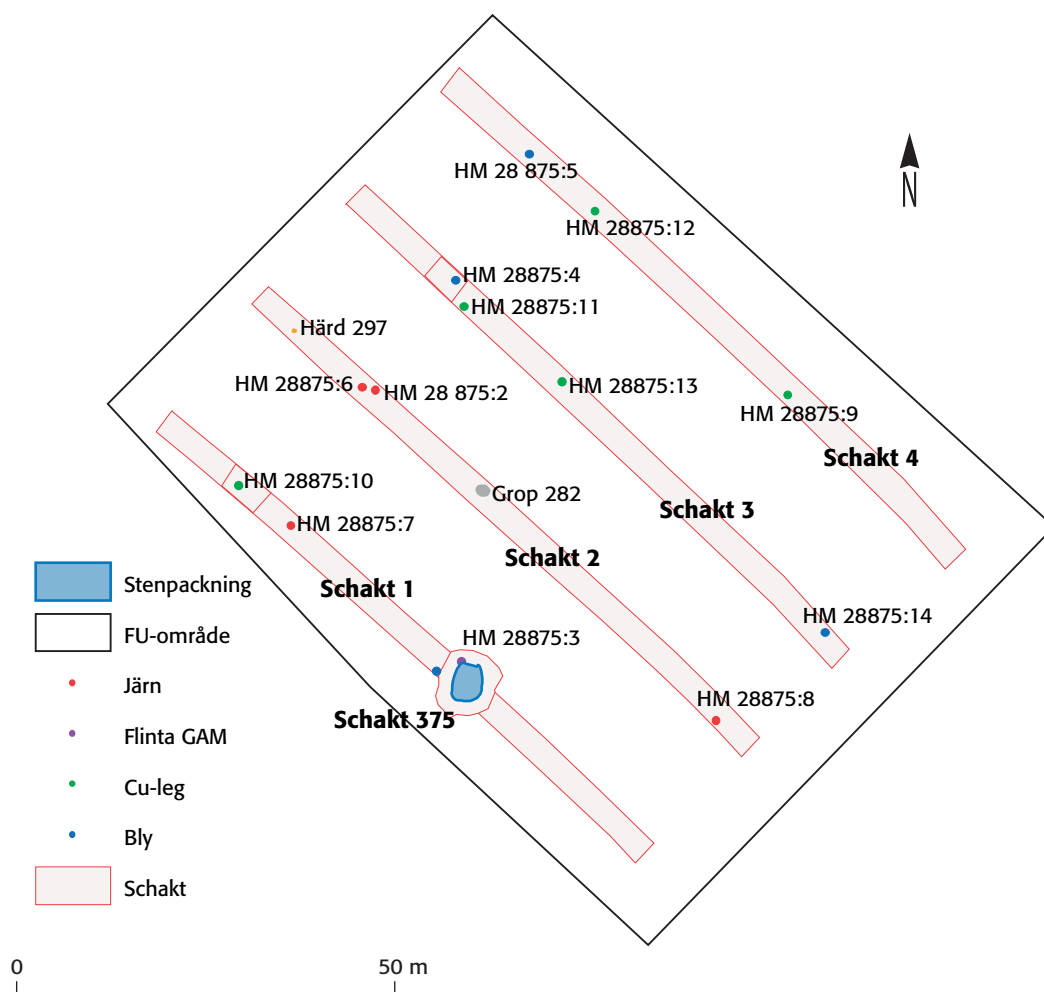
För ^{14}C -datering av träkol anlätades Beta Analytics i USA och vedartsanalyserna utfördes av Thomas Bartholin, Scandinavian Dendro Dating Tyskland.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Förundersökningsområdet utgörs av åkermark i en svag sluttning ned mot Fylleån norr om bostadsområdet Fyllinge och gränsar i den västra delen till den livligt trafikerade väg 15. I öster finns en mindre väg som leder till stadsbondgården och vidare österut till Röinge och Snöstorp och i norr övergår vägen till en gång- och cykelväg som via en mindre bro leder över Fylleån. Höjden över havet varierar i området mellan 7 meter i den norra delen och 11 meter i södra delen.

Förutom de fornlämningar som nämns under stycket Bakgrund har det i närom-

rådet funnits åtminstone fyra gravhögar (Snöstorp Raä 27, 29, 30 och 50) längs kanten av den flacka höjdrygg som i landskapet sträcker sig i nordväst-sydöstlig riktning, medan en femte har haft en mer indragen placering (Snöstorp Raä 36). Förundersökningsområdet är beläget strax norr om den yttersta spetsen av en denna flacka höjdrygg som i norr begränsas av Fylleåns dalgång och i väster utgör delar av Littorinavallen. Undersökningar av Raä 29 och 30 visar att gravsättningarna skett under senare hälften av bronsålder men att det föreligger ett större tidsspann mellan de båda gravarna, trots det ringa avståndet dem emellan. Enligt en nylig genomgång av materialen menar Lundborg att den förstnämnda högen bör anlagts vid övergången mellan bronsåldern, period II och III medan den sistnämnda har sitt ursprung i period IV (Lundborg, 2007). Det finns även uppgifter i undersökningsrapporten från Raä 29 att man i botten av högens norra parti påträffade någon form av järnhaltigt material samt större träkolsanhopningar. Däremot framgår inte om det järnhaltiga materialet har utgjort naturliga utfällningar eller om det i realiteten skall kopplas till någon form av järnframställning. Liknande paral-

Figur 3. Förundersökningsschakt med fynd, härd, grop och stensättning. Skala 1:1 000

eller finns vid Kårarpshögarna där man fann en större mängd järnslag. Liksom vid gravhögen i Fyllinge påträffades slaggen i dess norra parti (Lundborg, 1972). I södra delen av höjdryggen undersöktes en omfattande boplat (Raä 106) vars bebyggelse har sitt ursprung i yngre bronsålder men där huvudvikten av bebyggelsen men också aktiviteterna skall tillskrivas förromersk järnålder (Toreld & Wranning, 2003).

UNDERSÖKNINGSPLANENS MÅLUPPFYLLELSE

Förundersökningen genomfördes i enlighet med planerade metoder och resultatet gav goda svar på de frågeställningar som formulerats i undersökningsplanen.

RESULTAT

Fyra stycken förundersökningsschakt togs upp med dubbel skopbredd, cirka 3,5 meter i förundersökningens längdriktning, d.v.s. NNV-SSO riktning. Förhållandena gällande undergrunden, alven var likartad i alla fyra schakten. I norra delen av schakten utgjordes alven av siltig sand. I södra halvan av schakten ökade mängden sten, varav de flesta var markfasta, betydligt. I det östligaste av förundersökningsschakten var alven rik på större stenar även i den norra halvan. I samtliga schakt ökade matjordens mäktighet i dess norra ändar till cirka 0,5 meter för att tunna ut något söderut i stigningen i slänten. Schaktens placering påverkades av nedgrävningar av tele- och optokablar i områdets ytterkanter, vilket medförde att vi höll ett behörigt avstånd till dem.

Schakt 1

Schaktet var 86 meter långt och 3,5 meter brett. Ett djupschakt (cirka 2-3 meter under alvnivå) togs upp i den norra halvan, men inga överlagringar konstaterades. Alven bestod av fin gulbrun sand i norra änden, som blev blötare med inslag av silt söderöver.

När grävschakten avlägsnade det andra skiktet matjord i schaktet för en djupare metalledetektering påträffades tätt placerad sten cirka 0,2 meter under marknivå. Till en början funderade vi om det kunde vara en stensatt väg, men efter vidare framrensning blev det tydligare att det troligen rörde sig om en rund till kvadratisk stensättning. Grävmaskinen fick försiktigt avlägsna matjorden vid stensättningens ytterkanter och alven frilades inom ett 58 m² stort område. Stensättningens kanter och vissa centrala delar framrensades med hjälp av skyffel, spade, skärslev och borste. Matjorden ovan stensättningen var mycket hårt packad. Stensättningens form är kvadratisk till rund och ligger i nordsydlig riktning. Längden är 5 meter och bredden 4 meter. Stensättningen består av fint lagd sten i varierande storlek, från cirka 0,07-0,3 meter i längd. Den hårt packade matjorden ligger in bland stenarna men vid framrensningen blev det tydligt att en bit ner

Figur 4a och b. Överst stensättning mot Ö (Fotonr. 2016-9-17) och därunder: Ola Kadefors och stensättning mot S. (2016-9-19). Foto: Stina Tegnhed

bland stenarna mjuknar matjorden något med en inblandning av sand. Efter så mycket framrensning som den begränsade tiden tillät fotograferades den i syfte att kunna digitaliseras till en 3D-modell. Stensättningens ytterkanter mättes in samt tre passpunkter för digitalisering. Vid ett avstämningstelefonat med Bo Strömberg på Länsstyrelsen vid middagstid den andra undersökningsdagen beslutades att ett mindre undersökningsschakt skulle dras i den norra delen av stensättningen i syfte att erhålla en tydligare bild över stensättningens sammansättning, komplexitet och om det fanns tecken på en nedgrävning med gravsättning under stenpackningen. Med hjälp av grävmaskinens skopa lyftes försiktigt stenpackningen i ett 1,7 meter och 0,25 meter brett parti i den norra delen (mättes in som schakt 2OS375). Vid insatsen blev det tydligt att stensättningen endast tycks bestå av ett lager sten. Inga ytterligare lager, nedgrävningar, mörkfärgningar eller fynd kunde konstateras. Inga fynd påträffades i stensättningen, men vid framrensningen av den påträffades ett flintavslag (HM 28875:1) i matjorden, 0,2 meter norr om stensättningens ytterkant. En pistolkula av bly påträffades 2,4 meter väster om stensättningen. Ett mycket litet fnyk träkol påträffades i stensättningens sydöstra del vilket insamlades i syfte att vedartbestämmas och skickas för datering. Provet vedartsbestämdes till Al, *Alnus sp.* (Bilaga 1) och daterades till senneolitikum år 2115-2100 och 2035-1975 f.Kr. (kalibrerat med 1 Sigma) och år 2130-2080 och 2060-1940 f.Kr. (kalibrerat med 2 Sigma, Bilaga 2, Beta-436813).

Schakt 2

Schaktet var 88 meter långt och 3,5 meter brett. Matjorden var som mäktigast i den norra änden med 0,5 meter för att tunna ut söderut i schaktet där en svag stigning inträder. Alven utgjordes av fin lite siltig sand i den norra delen noterades en mörkfärgning som början på torvbildning. I schaktet påträffades två förhistoriska anläggningar. I den norra änden framkom en härd, som erhöll beteckningen 297. Härden var cirkelrund med en diameter på 0,6 meter och ett djup på 0,15 meter. Halva anläggningen grävdes och dokumenterades i skrift och fotograferades. Fyllningen utgjordes av svartbränd sotig sand med inslag av kol. I den södra kanten av anläggningen påträffades något som liknade en del av ett munstycke till blästerugn. Det eventuella föremålet var dock alltför fragilt för att kunna tas in. Insamlat träkol från härden vedartsbestämdes till al, *Alnus sp.* (Bilaga 1). Provet daterades till övergången mellan yngsta bronsålder och förromersk järnålder åren 755-680, 670-610, 595-535 och 525-520 f.Kr. (Kalibrerat med 1 Sigma) och 770-415 (Kalibrerat med 2 Sigma) (Bilaga 2, Beta-436814).

Mitt i schakt 2 syntes en 2x1,75 meter rund gråfärgning i alven, omringad av större markfasta stenar. Med hjälp av grävsropa avlägsnades den södra halvan och det blev då tydligt att gråfärgningen i alven var en grävd grop ner genom silten. Gropen, som erhöll beteckningen 282, var 0,6 meter djup och innehöll en 0,2

Figur 5a och b. Härd 297 innan undersökning och därefter grävd profil mot SV.
(Fotonr. Uppifrån: 2016-9-14 och 2016-9-15). Foto: Ola Kadefors.

Figur 6. Grop 282 mot N. (Fotonr: 2016-9-8). Foto: Stina Tegnhed.

meter tjock nedre fyllning av flammig gråbeige sand och en övre cirka 0,4 meter tjock som bestod av beige-gråblandad silt. Hålet som uppstod vid friläggningen av den grävda gropen, blev snabbt vattenfyllt. Möjligen har gropen en gång grävts i syfte att fungera som ett vattenhål.

Schakt 3

Schaktet var 89 meter lång och 3,5 meter brett. Ett djupschakt, cirka 2-3 meter under alvnivå, togs upp i den norra halvan, men inga överlagringar konstaterades. Inga anläggningar påträffades och förhållandena med matjord och alv liknade schakt 1 och 2.

Schakt 4

Schaktet var 93 meter långt och 3,5 meter brett. Matjorden mätte 0,4-0,5 meter i norra änden. Alven var något mer siltigare i karaktären i detta schakt än i övriga. Stora markfasta stenar förekom även i den norra halvan i schaktet.

Fynd

Totalt resulterade metalledetekteringen i att 14 fynd samlades in. Dessa utgjordes av fem fyndposter Cu-leg (bronsdroppe, tre knappar och en bronsring), fyra fyndposter bly (tre blykulor och ett blyämne), fyra järnföremål och 1 flintavslag. Fynden erhöll accessionsnummer HM 29975:1–14 vid fyndregistrering. Här nedan beskrivs fynden:

HM 28875:1 Flintavslag.

HM 28875:2 Del av stigbygel. 8 cm lång, består av en större ring vars diameter är 4 cm en mellan del och en mindre ring som mäter 2,5 cm i diameter. Ringens tjocklek är mindre än 1 cm, cirka 0,8 cm. Mellandelen är cirka 1,8 cm bred och 1,5 cm lång. Föremålet är korroderat. Vikt 53 gram.

HM 28875:3 Pistolkula av bly med diametern 12 mm och vikt 7 gram. Har inblandning av vassa flintbitar i sig. Ej avskjuten, utan troligen tappad.

HM 28875:4 Pistolkula av bly med diametern 12 mm och vikt 8,9 gram. Pistolkulan uppvisar spår efter en avbiten gjuttapp, men har ej blivit avskjuten utan troligen tappad.

HM 28875:5 Pistolkula av bly med diametern 12 mm och vikt 8,3 gram. Bevarad gjuttapp dock ej avskjuten.

HM 28875:6 Föremål av järn. Kraftigt korroderat, men det kan anas att föremålet har en vridbar funktion, med en gängad del. Vikt 148 gram. Osäker användning och ålder men gav ett bra utslag vid metalledetekteringen, dvs. var genomkorroderade.

HM 28875:7 Föremål av järn. Vikt 100 gram. Även detta är kraftigt korroderat.

HM 28875:8 Halv hästsko högst troligen till kavallerihäst då den är relativt liten. Vikt 85,8 gram. Höjd cirka 120 mm och bredd cirka 20 mm.

HM 28875:9 Bronsring med en yttre diameter på 21 mm. Svagt välvd form och några mm tjock. Vikten på ringen är 2,4 gram och inuti ringen syns initialerna WB. Högst troligt från senare tid.

HM 28875:10 Bronsdroppe med en vikt på endast 1,2 gram. Längden är 10 mm och bredden 7 mm. Förhistorisk.

HM 28875:11 Knapp av koppar. Svagt skålformad med ett blommotiv i mitten, vilken är omgiven av en ring och i ytterkanten anas en krans. Knappen är sliten och mäter 18 mm i diameter. Vikten är 1,8 gram och baktill syns en trasig fästesänordning.

Figur 7. Några av förundersökningsfynden. Överst del av hästsko HMHM 28875:8, skala 1:1, nederst t.v. blykula med flintsplitter HM 28875:3, samt nederst t.h. bronsdroppe HM28875:10, skala 2:1.

HM 28875:12 Knapp i Cu-leg. Svagt skålformad och med en diameter på 15 mm. Knappen har spår efter en fästeanordning på baksida, men knappen är så pass sliten att det är svårt ordentligt urskönja motivet på dess framsida. Möjligtvis kan man ana en rund ring i dess mitt och en krans på dess ytterkant.

HM 28875:13 Knapp i Cu-leg 13 mm i diameter och en vikt på 1,4 gram. Knappen har en välbevarad fästeanordning i formen av en ögla på baksidan. Knappen har en upphöjd kant runt om och inuti den i knappens mitt anas ett monogram, ett O eller möjligen Ö. Den upphöjda kanten kan ha formen av en krans men den är ganska sliten så det är svårt att bestämt avgöra.

HM 28875:14 Blyämne med en vikt av 12,5 gram. Blyämnet består av ett hopvikt band som är 13 mm brett och ursprungligen cirka 50 mm långt innan vikning. Soldater bar med sig blyämnena som insamlats bl. a från blyfönsterspröjs till kyrkfönster och liknande. Ett snarlikt blyämne påträffades vid slaget vid Genevad (Tegnstedt 2015).

TOLKNINGSFÖRSLAG

Det aktuella undersökningsområdet innehåller spår efter slaget vid Fyllebro som ägde rum om morgonen den 17 augusti 1676, då den svenska och danska armén drabbade samman på den södra sidan av Fylleån strax söder om Halmstad. De föremål som påträffats vid förundersökningen utgörs av artefakter som pistolkulor, vilka ej uppvisar spår att ha avlossats utan har tappats, och föremål som kan

kopplas till kavalleriet som del av hästsko och del till stigbygel. Förekomsten av dessa föremål visar att området kanske ej var själva centrum där artilleritrupperna stod uppställda utan att området istället rymde kavalleriet vid själva sammandrabbningen. Förundersökningsområdet ligger strax nordväst om det område som undersöktes arkeologiskt 2011 och 2012 inför byggandet av en livsmedelsaffär, varvid föremål kopplade till slaget vid Fyllebro påträffades vilket medförde att området i FMIS Fornminnesregistret erhöll beteckningen slagfältslämning Snöstorp RAÄ 114. Metallfynden som påträffades vid den nu aktuella förundersökningen härrör från samma slag och därmed bör slagfältslämning Snöstorp RAÄ 114 även ha sin utsträckning över aktuell förundersökningsyta.

Förutom resterna efter slaget rymmer förundersökningsområdet en stensättning. Denna anläggning ligger placerad invid den norra spetsen av en flack höjdrygg som sträcker sig i nordväst-sydöstlig riktning och där flertalet gravhögar från bronsåldern en gång varit belägna.

Stensättningen i det aktuella förundersökningsområdet utgör troligen resterna efter en stensatt botten i en grav. Det som återstår av stensättningen utgörs av ett skikt med fint lagd sten i varierande storlek, från cirka 0,07-0,3 meter i längd. Inga ytterligare lager, nedgrävningar, mörkfärgningar eller fynd kunde konstateras i det 1,7 meter och 0,25 meter breda schakt vari stenen avlägsnades i den norra delen.

Ett av syftena med förundersökningen var att undersöka om boplatslämningen Snöstorp 84 har sin utbredning inom förundersökningsområdet. Inom området påträffades endast en hård som daterades till övergången yngsta bronsålder och förromersk järnålder. Tillsammans med en framdetekterad bronsdroppe som påträffades i matjorden i norra delen av schakt 1, utgör den de enda spåren som kan kopplas till en boplat. Dessa får anses för ringa i antal för att kunna utgöra belägg för att boplatområdet har sin utbredning inom det aktuella förundersökningsområdet.

PLATSENS KUNSKAPSPOTENTIAL

Kulturmiljö Halland bedömer att platsen rymmer hög kunskapspotential med två mycket olika fornlämningstyper från skilda tider, men som vilka båda är viktiga då båda är fornlämningstyper som är relativt ovanliga att undersöka arkeologiskt.

Slagfältslämningen hyser hög potential att kunna ge svar på områdets användning vid själva slagtillfället. Undersökningsområdet utgörs av ett stycke orörd jordbruksmark vilket innebär att de föremål som avsatts vid slagtillfället fått ligga intakta till skillnad från de delar av slagfältet som bebyggt av vägar och bostäder under de senare århundradena. En metalledetektering av undersökningsområdet innebär ett unikt tillfälle att studera och dokumentera lämningarna efter en händelse som i de tidsperspektiv arkeologin vanligen hanterar, inte är så lång, några morgontimmar, men som lämnar sådana avtryck i historien. Det är även

spår av en tid då Halland var i ett mycket känsligt läge som orolig och utsatt gränstrakt och som arkeologiskt inte ges många tillfällen att studera. Utan att upphöja slaget vid Fyllebro 1676 som avgörande för det svenska rikets vara eller inte vara, utgör det ändå en händelse som leder fram till rikets utveckling. För svenskarnas del innebär det att krigslyckan vände i Skånska kriget.

I ett vidare perspektiv är platsen också synnerligen viktig eftersom eventuella fyndmaterial kan jämföras med modernt framtagna material från slagen vid Lund (1676) och Landskrona (1677), och att de därmed utgör en mycket viktig del i den kunskapsuppbyggnad som under 2000-talet påbörjats rörande södra Sveriges slagfält (Knarrström 2006 och 2008).

Trots att troligen endast nedersta delen av stensättningen återstår kan en undersökning och dokumentation av den utgöra ett viktigt bidrag till forskningen kring de stråk av bronsåldershögar belägna på höjdryggarna i södra Halland och följer de viktiga färdvägarna längs kusten. Frågeställningarna vid en eventuell slutundersökning bör koncentreras vid att undersöka, analysera, dokumentera och tillvarata eventuella fynd för att försöka sätta denna fornlämning i relation, både rumsligt, tidsmässigt och kosmologiskt till de övriga närliggande gravarna. En stensättning som nyligen undersökts i en omgivning rik på gravhögar är fornlämning Laholm 241 invid Tjörbysjön i södra Halland. Stensättningen låg i en jordgubbsplantering och tolkades även den som en rest av botten av en grav. Ett träkolsfragment insamlat i dess nordöstra del under stenpackningen erhöll en datering till senneolitikum 2035-1935 f.Kr (kalibrerat med 1 sigma) och 2050-1890 f.Kr. (kalibrerat med 2 sigma) något som tillsammans med placeringen invid bronsåldershögar överensstämmer med den nu aktuella stensättningen.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG

Kulturmiljö Halland förordar att de två fornlämningarna, en slagfältslämning efter Slaget vid Fyllebro 1676 samt en stensättning underkastas en arkeologisk slutundersökning vid en framtida exploatering av området. Kulturmiljö Halland förordar att matjorden i undersökningsområdet söks av med metalldetektor för att kunna dokumentera lämningar efter slaget vid Fyllebro.

Vidare föreslås att slagfältslämning Snöstorp RAÄ 114 får en större utbredning i FMIS som bevakningsområde än vad som idag är fallet. Förslagsvis används den karta Daniel Borgman tagit fram under arbetet med den informationsskylt som står uppställd vid Fyllingevägen som underlag för eventuell utbredning för slaget.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr: 431-1193-16

Eget dnr: 2016-44

Uppdragsgivare: Halmstads kommun

Utförandetid: 2016-03-23 – 2016-03-24

Personal: Patrik Hallberg, Ola Kadefors, Bo Knarrström (metalldetektering, BWK Consulting) och Stina Tegnhed (projektledare).

Fastighet: Fyllinge 20:393

RAÄ nummer: Snöstorp RAÄ 114 (slagfält) Snöstorp RAÄ 84 (boplats)

Höjdsystem: RH 2000

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Undersökt yta: 1266 m² fördelade på fyra förundersökningsschakt samt utökat område runt stensättning.

Dokumentation: Samtliga schakt och anläggningar är dokumenterade digitalt inom ramen för Intrasis Version. Intrasis projektnr Snöstorp201644F. Allt arkivmaterial förvaras i Kulturmiljö Hallands arkiv, Halmstad. Fotonummer 2016-9-1–2016-9-22.

Fynd: Fynden har i väntan på fyndfördelning tilldelats accessionsnummer HM 28 875:1-14

Datering: Förhistorisk tid, 1600-tal.

REFERENSER

- Anberg, S. 1996. *Genevad – en överlagrad mesolitisk boplats i södra Halland*. Arkeologiska rapporter från Stiftelsen Hallands läns museer 1996:5. RAÄ 74, Tönnersa 16:2, Eldsberga socken, Halland.
- Anberg, S. 1999. *Snöstorps socken. Snöstorps prästgård 1:1 och 1:15*. Arkeologisk utredning 1999 Hallands läns museer Landsantikvarien Arkivrapport Halmstad
- Anberg, S. 2001. *Snöstorps Prästgård 1:15*. Arkeologisk utredning 2001 Hallands läns museer Landsantikvarien Arkivrapport Halmstad
- Knarrström, B. 2006, *Slagfältet Om bataljen vid Landskrona 1677 och fynden från den första arkeologiska undersökningen av ett svenskt slagfält*, Saltsjö-Duvnäs
- Knarrström, B. & Larsson, S. 2008, *Hans Majestäts friskyttar av Danmark*, Stockholm
- Lundborg, L. 1972, *Undersökningar av bronsåldershögar och bronsåldersgravar i södra Halland. Höks, Tönnersjö och Halmstads härader under åren 1854-1970*. Hallands Läns museers skriftserie Nr 2.
- Lundborg, L. 2007, *Undersökningar av bronsåldershögar och bronsåldersgravar i södra Halland under åren 1971 – 2001*. Del 2.
- Nilsson, M. 2014, *Arkeologisk utredning avseende fastigheten 20:393 Kulturmiljö Halland*, Arkivrapport Halmstad
- Stade, A. 2005, *Slaget vid Halmstad (Fyllebro) ur Rystad, G (red.) Kampen om Skåne*. Lund
- Tegnhed, S. 2011, *Spår efter slaget vid Fyllebro, Halland, Snöstorp sn Raä 84, Fyllinge 20:393. Arkeologisk förundersökning*. Kulturmiljö Halland Arkivrapport Halmstad
- Tegnhed, S. 2012 ”Medan fältnusiken ljudande från alla håll och artilleriet med god verkan begynte sitt donder, började slaget.” Arkeologisk undersökning 2012:5, Halland, Snöstorps socken, Fyllinge 20:393, RAÄ 114. Kulturmiljö Halland. Halmstad
- Tegnhed, S. 2012 *Förundersökningen av 4 områden längs VA-ledningen mellan Veinge och Kistinge*. Arkeologisk förundersökning 2012, Halland, Tjärby och Eldsberga socknar, Elestorp 7:445 m fl. Tjärby RAÄ 74-76, Eldsberga 146-149, 151-153, 156 och 158 Kulturmiljö Halland Arkivrapport Halmstad
- Tegnhed, S. 2015 *Slaget vid Genevad* Fördjupad arkeologisk förundersökning 2013 Halland, Eldsberga socken, Halmstad kommun, Eldsberga 33:1, Eldsberga RAÄ 162, Kulturmiljö Halland Arkivrapport Halmstad

BILAGOR

Bilaga 1

Vedartsanalys Thomas Bartholin

Wentorf, den 16. april 2016.

Snöstorps.FU.Tegnhed.2016

Stina Tegnhed

Kulturmiljö Halland

Bastionsgatan 3

302 43 Halmstad

Schweden

Vedanatomisk analyse af 2 träkulsprover fra Fyllinge, FU, Snöstorps sn, Halland.

Dnr 2016-44. Projekt 11607.

Der er järnockra i proverne!

1 PK315.297.

Ca. 30 ml kol.

5 stk. = stickprov, analyseret med følgende resultat:

5 stk. *Alnus sp.*, al, fra unge stammer.

C-14-prov: 1 stk. *Alnus sp.*, al, med ca. 5 årringe, max. 40 år fra bark.

1 PK319.

< 1 ml kol.

1 stk. = alle, analyseret med følgende resultat:

1 stk. *Alnus sp.*, al, fra ung stamme.

C-14-prov: 1 stk. *Alnus sp.*, al, med ca. 2 årringe, max. 40 år fra bark.

C-14-proverne postes på mandag.

Faktura bifogas.

Med venlig hilsen

Thomas Bartholin,

Am Haidberg 18

D 21 465 Wentorf

0049 40 720 1821

Thomas.Bartholin@gmx.de

Bilaga 2

^{14}C -analys Beta Analytic

*Consistent Accuracy . . .
... Delivered On-time*

Beta Analytic Inc.
4985 SW 74 Court
Miami, Florida 33155 USA
Tel: 305 667 5167
Fax: 305 663 0964
Beta@radiocarbon.com
www.radiocarbon.com

Darden Hood
President

Ronald Hatfield
Christopher Patrick
Deputy Directors

May 23, 2016

Mrs. Stina Tegnhed
Kulturmiljö Halland
Bastionsgatan 3
Halmstad, 30243
Sweden

RE: Radiocarbon Dating Results For Samples 1PK319, 1PK315.297

Dear Mrs. Tegnhed:

Enclosed are the radiocarbon dating results for two samples recently sent to us. As usual, the method of analysis is listed on the report with the results and calibration data is provided where applicable. The Conventional Radiocarbon Ages have all been corrected for total fractionation effects and where applicable, calibration was performed using 2013 calibration databases (cited on the graph pages).

The web directory containing the table of results and PDF download also contains pictures, a cvs spreadsheet download option and a quality assurance report containing expected vs. measured values for 3-5 working standards analyzed simultaneously with your samples.

Reported results are accredited to ISO/IEC 17025:2005 Testing Accreditation PJLA #59423 standards and all chemistry was performed here in our laboratory and counted in our own accelerators here. Since Beta is not a teaching laboratory, only graduates trained to strict protocols of the ISO/IEC 17025:2005 Testing Accreditation PJLA #59423 program participated in the analyses.

As always Conventional Radiocarbon Ages and sigmas are rounded to the nearest 10 years per the conventions of the 1977 International Radiocarbon Conference. When counting statistics produce sigmas lower than +/- 30 years, a conservative +/- 30 BP is cited for the result. The reported $\delta^{13}\text{C}$ values were measured separately in an IRMS (isotope ratio mass spectrometer). They are NOT the AMS $\delta^{13}\text{C}$ which would include fractionation effects from natural, chemistry and AMS induced sources.

When interpreting the results, please consider any communications you may have had with us regarding the samples. As always, your inquiries are most welcome. If you have any questions or would like further details of the analyses, please do not hesitate to contact us.

The cost of the analysis was charged to the VISA card provided. Thank you. As always, if you have any questions or would like to discuss the results, don't hesitate to contact me.

Sincerely,

Digital signature on file

BETA ANALYTIC INC.

DR. M.A. TAMERS and MR. D.G. HOOD

4985 S.W. 74 COURT
MIAMI, FLORIDA, USA 33155
PH: 305-667-5167 FAX: 305-663-0964
beta@radiocarbon.com

REPORT OF RADIOCARBON DATING ANALYSES

Mrs. Stina Tegnhed

Report Date: 5/23/2016

Kulturmiljo Halland

Material Received: 5/4/2016

Sample Data	Measured Radiocarbon Age	d13C	Conventional Radiocarbon Age(*)
Beta - 436813 SAMPLE : 1PK319 ANALYSIS : AMS-Standard delivery MATERIAL/PRETREATMENT : (charred material): acid/alkali/acid 2 SIGMA CALIBRATION : Cal BC 2130 to 2080 (Cal BP 4080 to 4030) and Cal BC 2060 to 1940 (Cal BP 4010 to 3890)	3640 +/- 30 BP	-24.6 o/oo	3650 +/- 30 BP
Beta - 436814 SAMPLE : 1PK315.297 ANALYSIS : AMS-Standard delivery MATERIAL/PRETREATMENT : (charred material): acid/alkali/acid 2 SIGMA CALIBRATION : Cal BC 770 to 415 (Cal BP 2720 to 2365)	2490 +/- 30 BP	-26.2 o/oo	2470 +/- 30 BP

Dates are reported as RCYBP (radiocarbon years before present, "present" = AD 1950). By international convention, the modern reference standard was 95% the ¹⁴C activity of the National Institute of Standards and Technology (NIST) Oxalic Acid (SRM 4990C) and calculated using the Libby ¹⁴C half-life (5568 years). Quoted errors represent 1 relative standard deviation statistics (68% probability) counting errors based on the combined measurements of the sample, background, and modern reference standards. Measured ¹³C/¹²C ratios (delta ¹³C) were calculated relative to the PDB-1 standard.

The Conventional Radiocarbon Age represents the Measured Radiocarbon Age corrected for isotopic fractionation, calculated using the delta ¹³C. On rare occasion where the Conventional Radiocarbon Age was calculated using an assumed delta ¹³C, the ratio and the Conventional Radiocarbon Age will be followed by "assumed". The Conventional Radiocarbon Age is not calendar calibrated. When available, the Calendar Calibrated result is calculated from the Conventional Radiocarbon Age and is listed as the "Two Sigma Calibrated Result" for each sample.

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables: C13/C12 = -24.6 o/oo : lab. mult = 1)

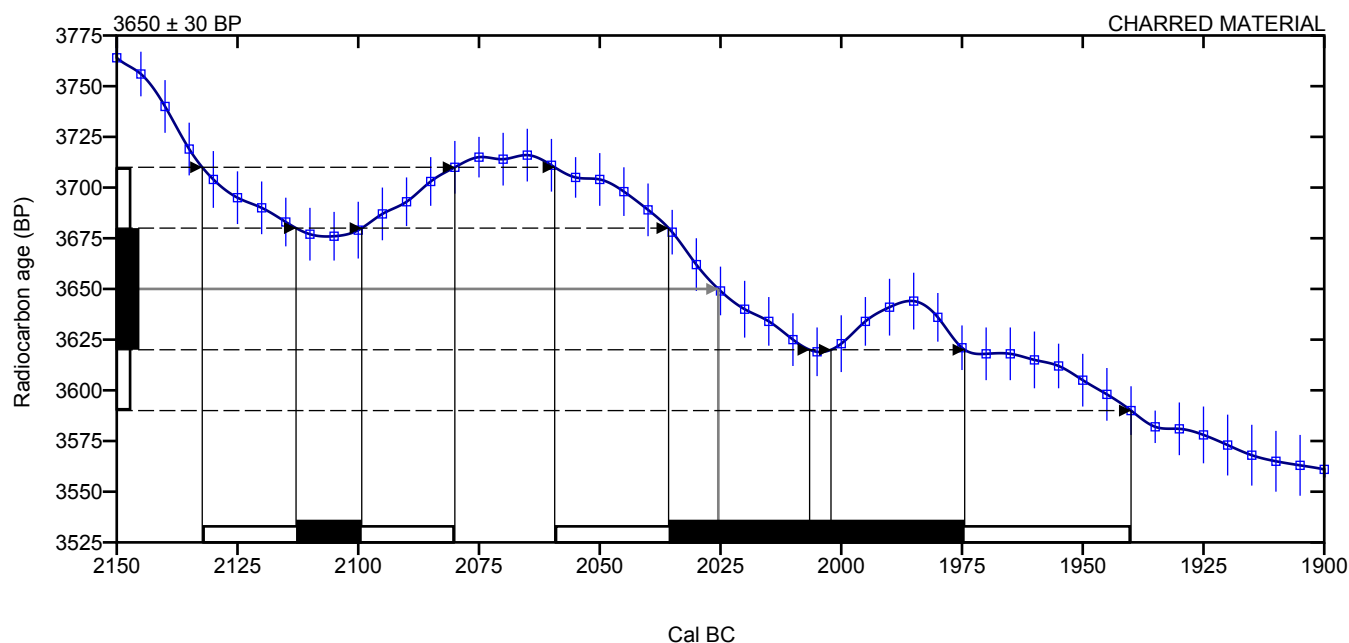
Laboratory number **Beta-436813 : 1PK319**

Conventional radiocarbon age **3650 ± 30 BP**

Calibrated Result (95% Probability) **Cal BC 2130 to 2080 (Cal BP 4080 to 4030)**
Cal BC 2060 to 1940 (Cal BP 4010 to 3890)

Intercept of radiocarbon age with calibration curve **Cal BC 2025 (Cal BP 3975)**

Calibrated Result (68% Probability) **Cal BC 2115 to 2100 (Cal BP 4065 to 4050)**
Cal BC 2035 to 1975 (Cal BP 3985 to 3925)

Database used
INTCAL13

References

Mathematics used for calibration scenario

A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates, Talma, A. S., Vogel, J. C., 1993, Radiocarbon 35(2):317-322

References to INTCAL13 database

Reimer PJ et al. IntCal13 and Marine13 radiocarbon age calibration curves 0–50,000 years cal BP. Radiocarbon 55(4):1869–1887., 2013.

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 • Tel: (305)667-5167 • Fax: (305)663-0964 • Email: beta@radiocarbon.com

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables: C13/C12 = -26.2 o/oo : lab. mult = 1)

Laboratory number **Beta-436814 : 1PK315.297**

Conventional radiocarbon age **2470 ± 30 BP**

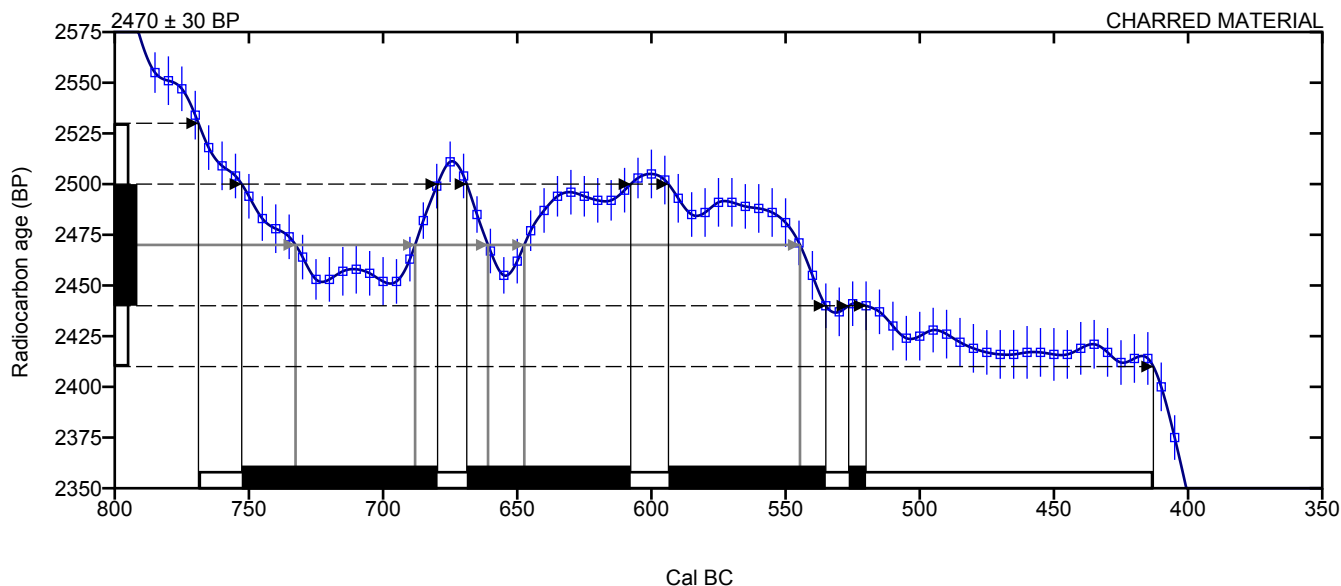
Calibrated Result (95% Probability) **Cal BC 770 to 415 (Cal BP 2720 to 2365)**

Intercept of radiocarbon age with calibration
curve

Cal BC 735	(Cal BP 2685)
Cal BC 690	(Cal BP 2640)
Cal BC 660	(Cal BP 2610)
Cal BC 645	(Cal BP 2595)
Cal BC 545	(Cal BP 2495)

Calibrated Result (68% Probability)

Cal BC 755 to 680	(Cal BP 2705 to 2630)
Cal BC 670 to 610	(Cal BP 2620 to 2560)
Cal BC 595 to 535	(Cal BP 2545 to 2485)
Cal BC 525 to 520	(Cal BP 2475 to 2470)

Database used
INTCAL13

References

Mathematics used for calibration scenario

A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates, Talma, A. S., Vogel, J. C., 1993, Radiocarbon 35(2):317-322

References to INTCAL13 database

Reimer PJ et al. IntCal13 and Marine13 radiocarbon age calibration curves 0–50,000 years cal BP. Radiocarbon 55(4):1869–1887., 2013.

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 • Tel: (305)667-5167 • Fax: (305)663-0964 • Email: beta@radiocarbon.com

KULTURMILJÖ
HALLAND

Postadress: Bastionsgatan 3 | 302 43 Halmstad | Tel: 035-19 26 00
E-post: kansli@kulturmiljohalland.se | Hemsida: www.kulturmiljohalland.se

